MAANDBLAD No. 11 GRASMAAND 1937

DE WOLFSANGEL

STRIJDBLAD VOOR NEDERLANDSCH VOLKSBEWUSTZIJN

ONDER LEIDING VAN Mr. H. REYDON, OUDEGRACHT 194, UTRECHT

UITGAVE - NENASU - POSTBUS 74 - OUDEGRACHT 194 - UTRECHT
ABONNEMENTEN F 1.50 PER JAAR (F 0.75 PER HALF JAAR) LOSSE NUMMERS 15 CENT
GIRO 207915 t.n.v. VOLK EN VADERLAND - ADVERTENTIETARIEVEN OP AANVRAAG

Germaansche Eik

In het heldere licht van den voorjaarsdag heft de eik zijn knoestige takken naar den hemel. Aan zijn voet groent het gras reeds en de eerste Maartsche viooltjes vertoonen hun paars tusschen het overjarige blad, dat den bodem dekt. Maar de eik staat daar nog kaal in den zoelen wind.

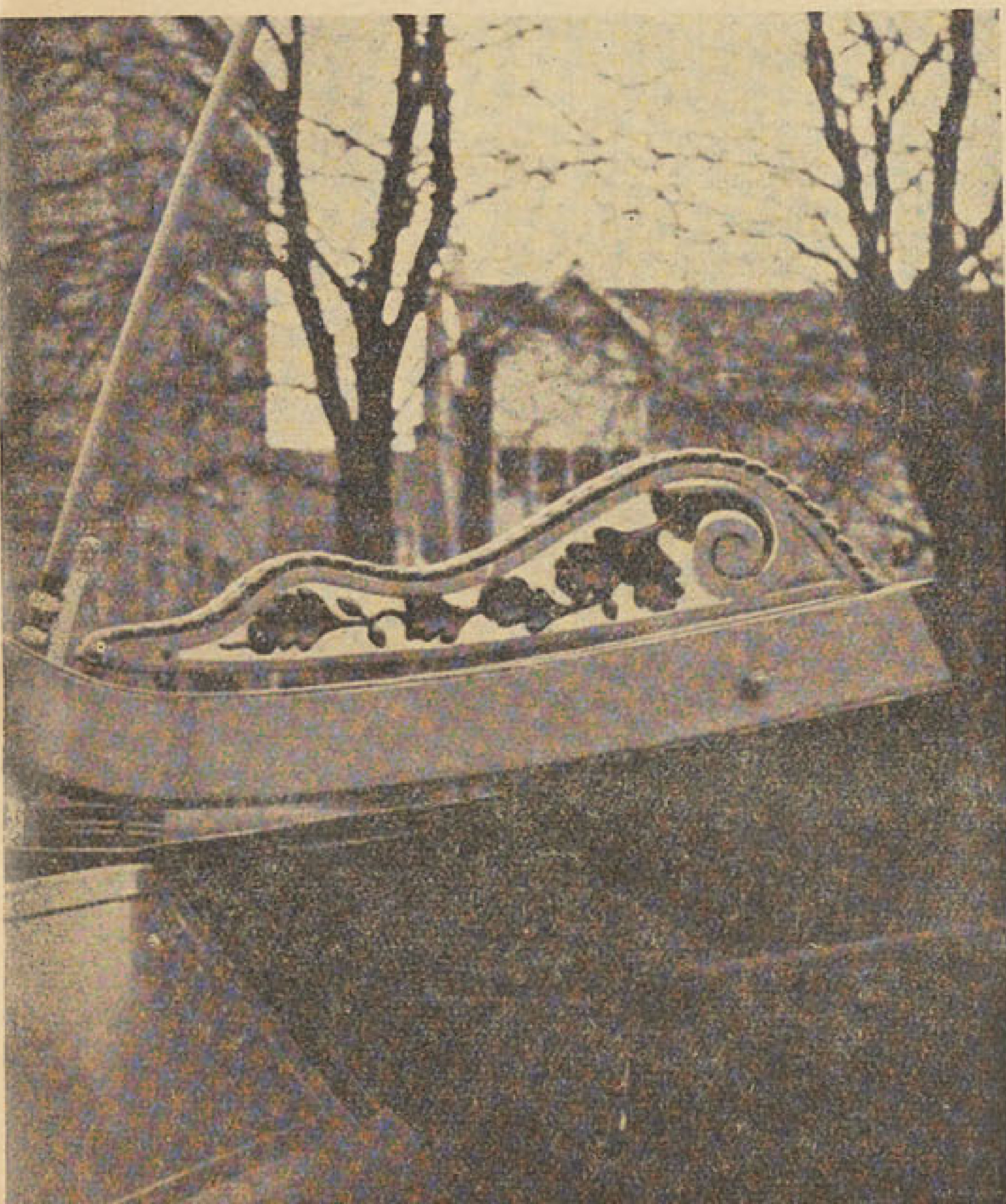
Het duurt lang voor zijn blad gaat ontspruiten. Hard en taai is zijn hout. Langzaam is hij gegroeid uit een kleine eikel tot een zwaren boom. Hij is van een traag groeiend soort, maar waar hij staat, daar staat hij. De winterstormen gaan over hem heen, doch hij buigt niet. Wat van zijn harde hout gemaakt is, gaat als hij zelf eeuwen mee. Zijn hout is goed om er de Germaansche hoeve mee te bouwen, die van geslacht op geslacht overerft.

Zij hebben zich altijd met hem verwant gevoeld, die Germaansche boeren. Zij waren als hij: taai en hard, bedachtzaam en onwrikbaar. Sedert tientallen eeuwen hebben Germaansche boeren gewoond in hun hoeven van zware eiken balken, tusschen het zware eiken huisraad, kunstig besneden met de oude gewijde zinnebeelden van hun ras. Rond de hoeve stonden eiken, die het huis beschutten tegen het geweld van den noorderstorm. Aan hun voet had de boer als kind gespeeld en hun vruchten verzameld; als man rustte hij in hun schaduw van den zomerschen veldarbeid. Als grijsaard blikte hij op naar hun vertrouwde gestalten, die zijn leven voorbij hadden zien gaan. En als de dag kwam, dat de dood hem verzamelde tot de leden van zijn geslacht, die hem waren voorgegaan, dan legde men hem in eikenhout ter ruste. Zoo heeft het nageslacht, duizenden jaren later, zijn overschot gevonden, ter rust gelegd in een eikenstam, het zwaard aan zijn zijde.

Van eikenhout bouwden Germanen hun schepen, waarop zij de zeeën bevoeren en de wereld verkenden. Waaraan zouden zij in grooter gerustheid hun leven toevertrouwen, dan aan de eiken hunner wouden?

Ook ons volk van heden is de eik vertrouwd en dierbaar. Nog staan daar van eikenhout gebouwd de hoeven van het voorgeslacht, omringd door eiken; nog speelt het hout van den eik een rol in ons leven, tot onze laatste rustplaats toe.

Nog kan de eik, taai en hard, stoer en trouw, als zinnebeeld van onzen Noordschen volksaard gelden.

Eikentak als levensboom op het roer van een tjalk. De levensboom komt uit een spiraalvormige hoorn (zie het artikel over „Zonnespiralen" op blz. 3).

Waarom de Wolfsangel?

Elk kind draagt bij zijn geboorte de erfenis van al zijn voorouders in zich en vertoont op lateren leeftijd in gelaatstrekken, houding en karaktereigenschappen bijzonderheden, die beurtelings aan verschillende familieleden doen denken. Zoo vindt men ook in een volk al de eigenaardigheden van het voorgeslacht terug. Het Nederlandsche volk van 1937 is niet in zijn ware wezen te begrijpen, wanneer men niet de afkomst en den aard van zijn voorgeslacht kent. Kennis van de Germaansche volken en hun cultuur in het algemeen — ter vergelijking — en kennis van de stammen, waaruit ons volk zich heeft gevormd meer in het bijzonder, is daarom onontbeerlijk voor wie zijn eigen volk wil kennen en begrijpen, zooals het thans leeft, voelt en denkt.

Wij kunnen de cultuur en de geschiedenis der Germanen gedurende duizenden jaren volgen tot in het duister der eeuwen. De Friezen, Franken en Saksen hebben, wanneer wij hen na de ineenstorting van het Romeinsche wereldrijk vast in het bezit vinden van het gebied, waaruit in 1648 voorgoed de Noord-Nederlandsche staat gevormd is, reeds een lange geschiedenis achter zich. Even ver als wij moeten omzien om hen te ontwaren aan het beginpunt van een nieuwe ontwikkeling, even ver, ja verder konden zij terugzien in de geschiedenis van het Germanendom. Want ook daar, waar wij de aanvangen van het Germanendom kunnen waarnemen — als onderscheiden van verwante Indo-Germaansche volken, zooals Hellenen, Slaven en Kelten — is niet het begin. Ook de Germanen waren kinderen uit een groot volkerengezin en zij hadden weer hùn voorgeslacht, welks erfdeel zij meedroegen, lichamelijk en geestelijk.

Het klinkt wat duizelingwekkend, gelijk het uitzicht van een berg voor den bewoner der lage landen om de zee de eerste maal duizelingwekkend is. Maar als men er even aan gewend is, valt die duizelingwekkendheid toch wel mee; en dan blijkt tevens dat zulk een uitzicht een grootsch overzicht biedt. Men ziet beneden zich de wegen en rivieren kronkelen tusschen de lagere heuvels en begrijpt, waarom zij kronkelen moeten. De bouw van het landschap wordt duidelijk. Men kan er een vogelvlucht-afbeelding van teekenen, waardoor men, weer afgedaald, de juiste onderlinge verhoudingen van alle dingen bezit. Zoo beklommen onze voorouders hun kerktorens en teekenden een vogelvlucht-afbeelding van de stad hunner inwoning, waarop elk huisje nauwkeurig te zien was.

De kennis van het Germanendom stelt ons in staat, het wezen van ons eigen volk beter te begrijpen. Wij leeren zoowel de familietrekken als de eigen persoonlijkheid onderscheiden.

Enkele groote familietrekken komen dan al spoedig naar voren. Wij herkennen de Germanen, die na het uitzwermen van hun broedervolken uit het Indo-Germaansche gezin, omstreeks 2000 jaar voor onze jaartelling, in het oude kerngebied bleven zitten als erfgenamen van de gezinseigenschappen. Zij vertoonen de kenmerkende eigenaardigheden van het Noordsche ras in hun bijzondere begaafdheid tot cultuurvorming; zij blijken ook de dragers van een cultuur en wereldbeschouwing, welker eerste uitingen wij bij hun verre voorouders na het einde van den ijstijd reeds kunnen onderscheiden. De grondtrekken van deze cultuur en wereldbeschouwing vinden wij terug in ons eigen volksleven: in woningbouw, zeden en gebruiken, in geloof, bijgeloof en levenshouding. Wij overzien zoodoende vrij scherp een tijdperk van ten minste 6000 jaar, waarin zekere wezenlijke karaktertrekken gelijk zijn gebleven in een menschenslag, dat gedurende al dien tijd een samenhangend gebied in Noord-Europa heeft bewoond. Daar achter bespeuren wij de omtrekken van een nog verder verleden. Wij zien ons volk als schakel in een keten.

Buiten het verband van dezen keten is de schakel niet te begrijpen. Wat willekeurig leek, krijgt eerst in het verband den juisten zin. Wat onbegrijpelijk voorkwam, wordt begrijpelijk. Over veel in ons volksch karakter gaat eindelijk het juiste licht op.

Het Nederlandsche boerenhuis blijkt b.v. terug te gaan op het indo-germaansche, noordsche huis, dat denzelfden rechthoekig-langwerpigen vorm met de ingang aan de smalle voorgevel vertoont. En de eigenaardige figuren, waarmee onze boerenhuizen — en zelfs onze stadhuizen en tal van gebruiksvoorwerpen — versierd zijn, blijken hun beteekenis te ontleenen aan de Germaansche wereldbeschouwing, die op haar beurt weer erfenis van een ver voorgeslacht is.

Uit levensvormen en verschijnselen, die wij gewend waren achteloos voorbij te gaan, omdat zij ons van kindsbeen hebben omringd, begint een cultuur tot ons te spreken, die men verzonken waande. En het merkwaardige is, dat wij de taal verstaan, die zij tot ons spreken gaat. Naar mate wij dieper doordringen in hetgeen de overblijfselen der schijnbaar verzonken Germaansche cultuur ons te zeggen hebben, klinkt luider en luider in ons zelf een stem, die antwoord geeft. Wat ons aanvankelijk dreef tot belangstelling in het Germaansch verleden — wij kunnen het eigenlijk niet zeggen. Een enkel feit, dat wij toevallig lazen, een landschap dat een sterken indruk bij ons naliet, een voorwerp welks stijl ons aantrok, kwam wellicht toevallig een vaag gevoel van verbondenheid in ons versterken. De wegen van het bloed zijn onnaspeurbaar. Want ook waar schijnbaar noch levensweg noch omgeving geschikt leken om het Germaansch bewustzijn in ons aan te moedigen, bewaarden wij in ons hart een vonk, die glimmen bleef onder veel asch. De Saksische hoeve met haar strooien dak, laatste uitlooper van het 6000 jaar oude noordsche hal-huis, trok ons aan. De zwanen op de Friesche hoeve waren ons vertrouwd. Wij zochten gaarne in het bosch de plek waar, in een open grasbegroeide ruimte, een eik zijn zware takken breed verheft. En menigmaal zagen wij, op het duin gezeten rond midzomer, de zon ver in het Noordwesten wegzinken in de rusteloos woelende grijze golven. Een wereld sprak tot ons in zulke oogenblikken, waarvan wij voelden, dat zij iets tot ons te zeggen had, iets dat in ons hart weerklank vond, omdat ook wij tot die wereld behooren.

De weg tot die wereld, welke zich slechts bij oogenblikken voor ons opende, is niet gesloten. Twee wegen leiden er heen, die wij beurtelings moeten gaan.

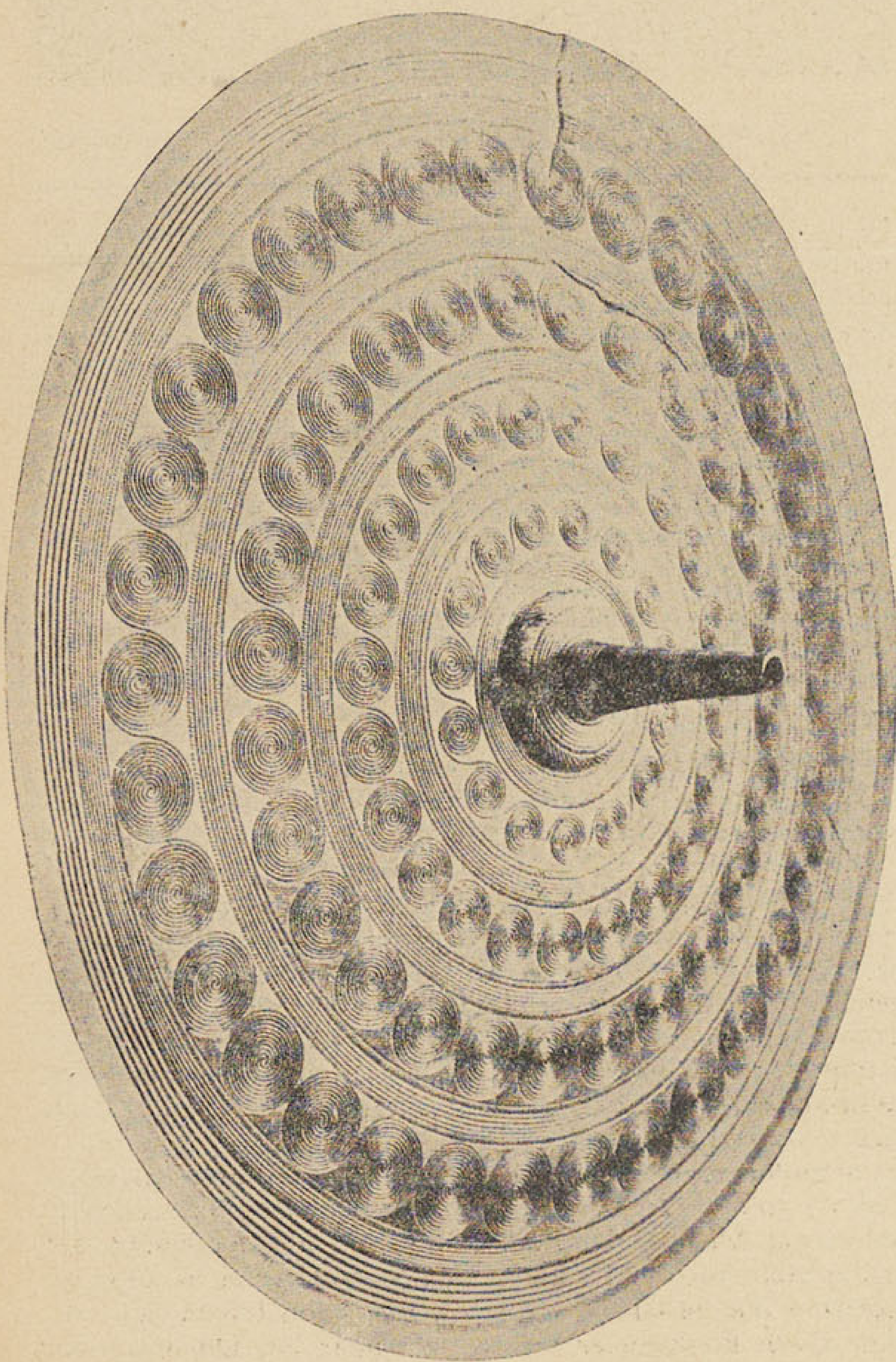
De eene weg is die der kennis van het Germaansch verleden. Naarmate wij meer weten van het leven onzer Germaansche voorouders, van hun denken en voelen en van de oudere voor-Germaansche cultuur die hun erfdeel was, wordt de weerklank in ons zelf luider. Wij merken: zij waren menschen als wij en wat de ondergrond van hun bewustzijn vormde, leeft ook in ons. Door kennis omtrent hen begrijpen wij onszelf beter; zien wij duidelijker den weg, dien wij zelf hebben te gaan.

De andere toegang tot deze verzonken wereld opent zich, indien wij ons verdiepen in al wat er nog rest van de vernietigde — opzettelijk vernietigde — Germaansche wereld. Elke, zij het nog zoo geringe kennis van het Germaansch verleden, vormt een sleutel op hetgeen wij nu nog om ons heen kunnen zien. Want wat wij weten omtrent ons voorgeslacht kunnen wij dadelijk toepassen. Het is geen doode kennis die wij ons verzamelen, maar levende kennis omtrent hetgeen ons omringt. Wanneer wij weten, wat de gedachte van den levensboom voor ons voorgeslacht beteekende, dan zien wij die gedachte om ons heen telkens weer vertolkt. Dan lijkt het eensklaps, of heel ons land door tallooze levensboomen, alom aangebracht, een steeds dringender taal tot ons gaat spreken. Elk dier hedendaagsche levensboomen herinnert ons er aan, dat voor duizenden jaren reeds ditzelfde zinnebeeld tot ons voorgeslacht sprak. Elk zonnerad zegt ons, wat het voor duizenden jaren zei tot hen, die ons voorafgingen: dat wij schakels zijn in den keten en de verantwoording hebben voor de schakels die na ons zullen komen. Het spreekt tot ons van vergankelijkheid en eeuwigheid.

De schijnbaar verzonken Germaansche wereld, waarvan wij in onszelf af en toe een glimp opvingen, verrijst in ons. Gelijk de Wiking, die jarenlang in den vreemde zwierf, zeilen wij thuis. Bekende kusten groeten ons, het vaderland wenkt.

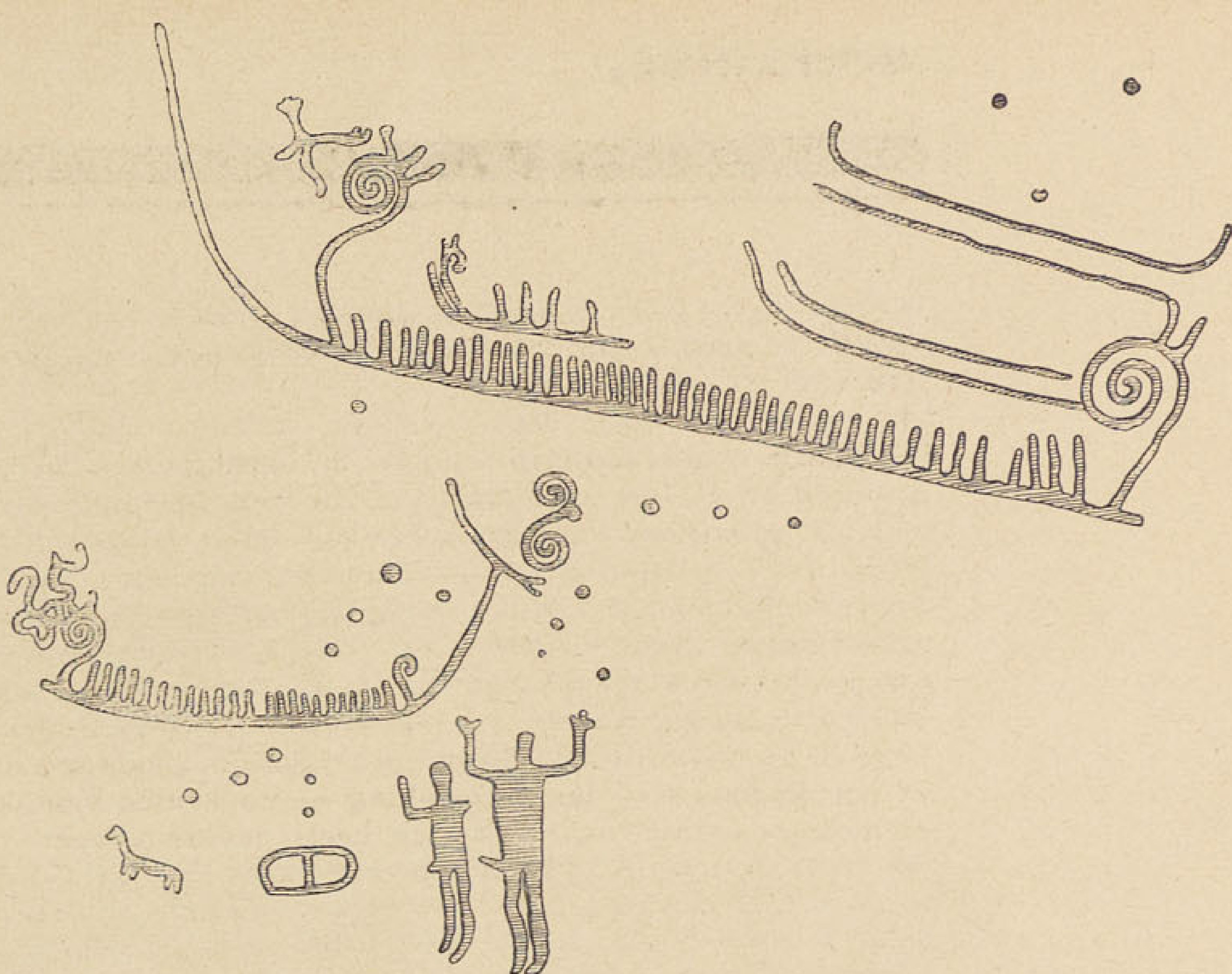
ZONNESPIRALEN

Het leven van den boer bezit een natuurlijk rythme, dat de stedeling niet kent. In de stad is het werk geheel onafhankelijk van de natuur. De arbeidsuren worden zomer en winter naar de klok vastgesteld. De lengte der dagen en de weersomstandigheden hebben er niet veel invloed op en men streeft er naar dezen invloed zooveel mogelijk uit te schakelen, voorzoover hij zich nog doet gelden.
Hoe geheel anders leeft de boer. Ook voor hem is elke dag met arbeid gevuld, maar de dagen zijn niet gelijk. De zomerdag, die slechts door enkele uren van nachtelijk duister wordt afgewisseld, verschilt zeer van den korten winterdag. Die afwisseling van de lengte der dagen vormt een onderscheid tusschen zomer en winter. De winter als het koude jaargetijde is voor den boer noodgedwongen een tijd van stilstand, van rust en voorbereiding. Hij werkt niet willekeurig naar hij wenscht, maar is gebonden aan de mogelijkheden, die de natuur biedt. Zoo heeft hij niet enkel een dagtaak, maar ook een jaartaak. In den winter maakt hij zijn bouwplan voor het komende jaar en daaraan is hij verder gebonden. Als door nachtvorsten of hoog water een gewas mislukt, kan hij het omploegen. Dat is net zoo goed als een misoogst; hij moet dan zien, dat hij nog een late vrucht verbouwt, die kans van slagen heeft, maar eigenlijk is zijn bouwplan verstoord. Pas het volgende jaar kan hij het met hetzelfde gewas weer probeeren.
Voor den boer — en de Germanen waren een boerenvolk, zooals hun indo-germaansche voorvaderen — is het jaar der natuur dus de grondtoon van zijn leven. Zooals dag

Bronzen Germaansche gordelplaat (vrouwensieraad) gevonden op het eiland Seeland (Denemarken), versierd met zonnespiralen.

Afb. naar Nord. Fortidsminder.

Boven: schip met zonnespiralen op boeg en achtersteven. Daaronder een dubbele spiraal, zooals die nog heden aan tal van boerderijen in Nederland te zien is. Zweedsche rotsteekening uit Backa, Brastadt.

(Naar Kosinna, die Deutsche Vorgeschichte).

en nacht een natuurlijke afwisseling, een zeker rythme in ons leven brengen, zoo brengt voor den boer ook het jaar een rythme in zijn leven. Indien wij niet geheel verstedelijkt zijn, maar nog eenigzins met de natuur meeleven, voelen wij trouwens datzelfde rythme der natuur óók in ons leven, al zijn wij geen boer en al vormt dat rhythme van het jaar dus niet de grondslag van ons dagelijksch werk.
Den gang van het jaar kan de boer aan de zon aflezen. Als hij in het midden van den winter 's morgens uit zijn hoeve het erf op gaat, ziet hij de zon in den winternevel boven de kim opkomen. Ver aan den einder, waar hemel en aarde elkaar ontmoeten, verrijst de zon en hij kan bepalen, waar zij opgaat: daar bij die boomengroep. Des avonds gaat zij weer onder, en ook het punt waar dat het geval is, kan hij aan den einder bepalen. Naarmate de dagen lengen, ziet hij nu de zon verder oostelijk — en later verder noordelijk — van die boomengroep opkomen en 's avonds meer westelijk — later meer noordelijk — ondergaan. De boog, die zij boven den einder beschrijft, wordt tegelijk hooger en hooger.
Zelf staat hij op zijn hoeve midden in het land. Naar alle kanten kan hij in het rond zien en de wereld om hem heen wordt begrensd door zijn blik. In een kring kan hij zijn blik laten rondgaan om zich heen. De aarde doet zich dan aan hem voor als een groote kring, waarvan hij het midden vormt.
Als hij zoo op zijn erf staat en uitziet over het land, weet hij de punten, waar de zon op den kortsten dag opgaat en ondergaat; hij weet ook de punten aan den einder, waar dat op den langsten dag het geval is. Wil hij het jaar indeelen ten behoeve van zijn arbeid op den akker, dan kan hij deze punten op den einder vastleggen door op zijn erf een merkteeken aan te brengen, dat in de lijn naar die punten ligt. Hij kan er een boom planten of een grooten steen neerleggen. Wat hij dan doet is eigenlijk niets anders dan het maalkruis, dat de zon op midwinter en midzomer over de aarde teekent, op de aarde vastleggen.
Te midden van de wisselende punten van zonsopgang en zonsondergang is één vast punt: waar de zon op haar dagelijksche baan het hoogste punt bereikt.
Elken dag, zomer en winter, staat de zon op het midden van den dag, om 12 uur 's middags, boven hetzelfde punt: precies in het Zuiden. Zomers staat zij daar heel hoog boven, 's winters heel laag, maar steeds staat zij boven dat punt het hoogst.
Er is een ander punt, waar de zon in onze streken nooit komt, maar waar zij verder noordwaarts 's zomers wel komt: het Noorden. In de Poolstreken kent men de middernachtzon: de zon in het Noorden in het midden van den Poolzomer. In den Poolwinter echter komt de zon niet op: zij blijft in het Zuiden achter de aarde verborgen. Noord- en Zuidpunt liggen recht tegenover elkaar. Zij

vormen als het ware de vaste as van den kring, langs welks omtrek de punten van zonsopgang en zonsondergang verschuiven.
De indo-germaansche boeren en hun afstammelingen, de Germanen, behooren tot een ras dat in Noord-Europa werd gevormd en al deze verschijnselen van zijn vroegsten tijd af heeft waargenomen. Het is dan ook geen wonder, dat dit ras het natuurgebeuren, waardoor heel zijn leven werd bepaald, herkende als uiting der goddelijke macht en dat dit natuurgebeuren ook 't rhythme voor zijn religieus leven aangaf. In den midwintertijd vierde men de geboorte van de nieuwe zon; in den tijd van de voorjaars-dag-en-nacht-evening de overwinning van de zon en midzomer vormde het hoogtepunt der zon, waarop tegelijk de weg omlaag weer begon en de zon den dood in den winternacht weer tegemoet ging. De zinnebeeldige voorstelling van den strijd tusschen de zon als lichtbrenger en de duisternis, die het zonlicht bedreigde, kreeg zoo religieuse en zedelijke waarde. De zon, uiting van de goddelijke macht, die zij achter de wereld bevroedden, stralend en levenwekkend, werd het zinnebeeld van de noordsche menschen, die zich innig verbonden voelden met de goddelijke macht. De strijd der zon was hun strijd, daar de zon hen in hun levensstrijd ter zijde stond. Hier ligt de kiem van de eerbiedig-vertrouwde verhouding, die wij later bij de Germanen vinden tegenover Wodan, Thor en de verdere godengestalten, die als bepaalde aanzichten der ééne goddelijke macht te beschouwen zijn. Er bestaat een bondgenootschap van god en mensch, die elkaar bijstaan in den strijd om de orde tegenover de machten der duisternis. Midgard, de wereld, en de hoeve van den boer zijn nauw verbonden. De goden strijden om Midgard in stand te houden, zooals de boer strijdt om hoeve en geslacht in stand te houden.
De zinnebeeldige voorstellingen van het leven der zon in het jaar golden dan ook als heilige teekens. Zij begeleidden de uit het noordras voortgekomen volken over de wereld. Naarmate stammen en volken zich naar andere streken uitbreidden, het noordelijk vaderland verlieten op zoek naar akkergrond, lieten zij hun sporen in die landen achter en de daar wonende volken namen de heilige teekens der nieuwgekomenen over. Zoo kwam b.v. het hakenkruis, een zinnebeeld der zon, naar Indië met de indo-germaansche Ariërs, die daar in een door hen gegrondvest rijk het heerschende ras vormden. Uit Indië kwam het later onder den naam „swastika" weer naar Europa terug, waar velen niet eens wisten, dat dit schijnbaar ingevoerde teeken behoorde tot hun eigen voorouderlijk erfdeel!
Het spreekt wel haast van zelf, dat de gang van de zon door het jaar tot tal van zinnebeeldige voorstellingen aanleiding gaf. Het merkwaardige is, dat deze voorstellingen niet den vorm van menschelijke of dierlijke figuren aannamen, zooals bij andere rassen het geval is, maar van meetkundige figuren. Wij vinden deze figuren nog heden in gebruik als versiering.

.... en aan een gemeentelijke lantaarnpaal in Utrecht!

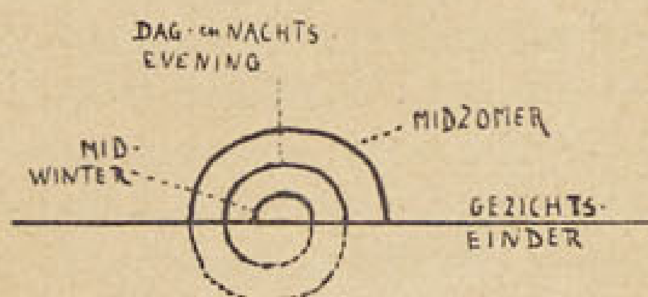

Zonnespiraal aan een dorpshuis te Huizen

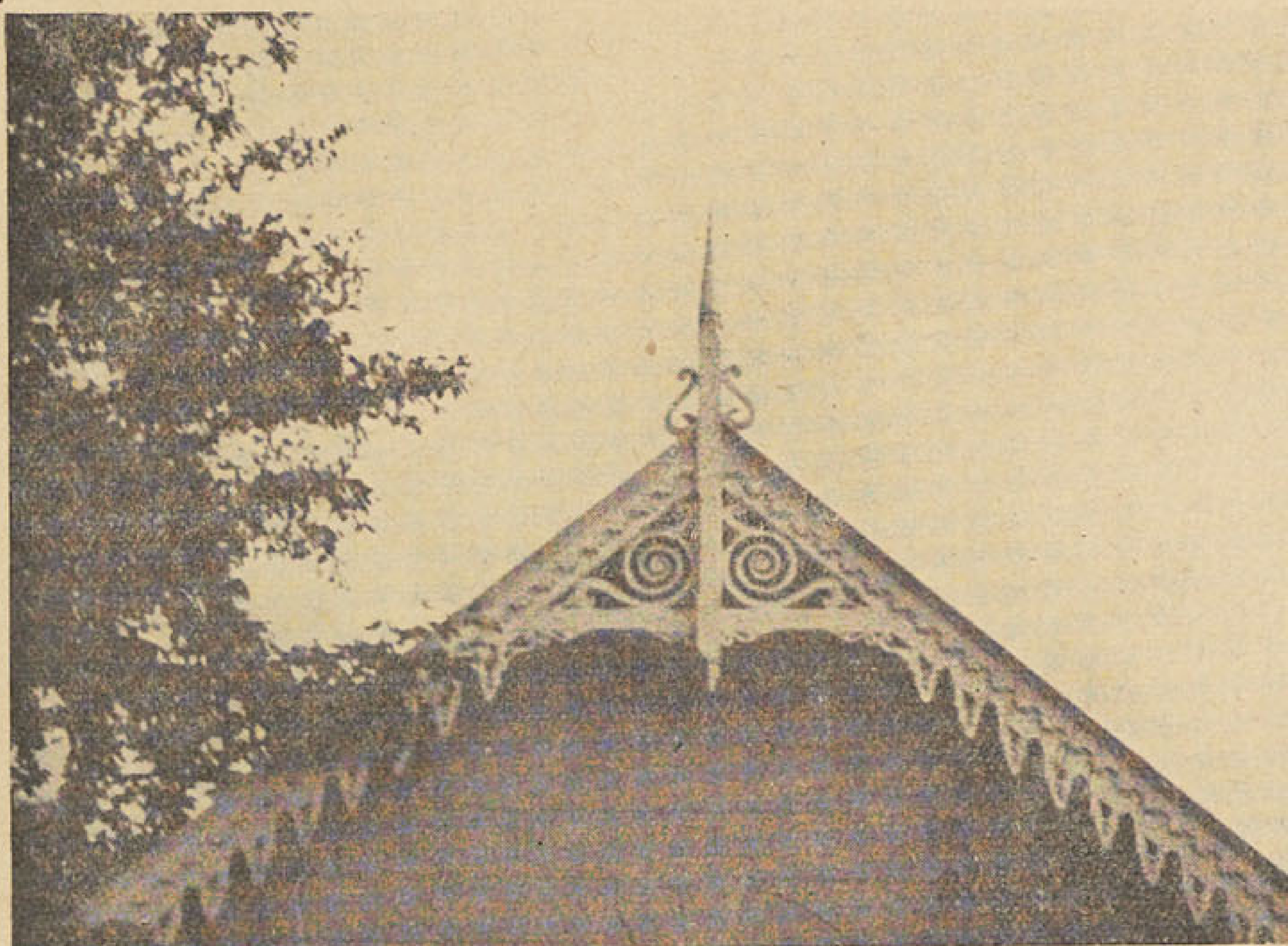
Een dezer zinnebeeldige voorstellingen en het ontstaan ervan noemden wij reeds in den aanvang: het maalkruis. Het vormt de verbinding van de zonsopgang- en zonsondergangpunten in midzomer en midwinter en heeft de beteekenis van „vermeerdering", die ook nog in de benaming „maalteeken" ligt opgesloten (×). Aangebracht in den jaarkring, waarin ook de Noord-Zuidlijn is getrokken, geeft dit het zes-spakig zonnerad, een der meest algemeene zinnebeelden. Verbindt men bovendien nog de dag- en nachteveningspunten (Oost en West), dan krijgt men het acht-spakig zonnerad, even algemeen als zinnebeeld als het zes-spakig rad.
Een ander zeer veelvuldig voorkomend zinnebeeld is nu ook de spiraal. Het ontstaan hiervan is eigenlijk reeds beschreven. Men denke zich, staande in het open veld met het gezicht naar het zuiden, den loop der zon in. Op den kortsten dag beschrijft zij een kleine boog boven den einder. Even komt zij er boven, iets naar het Oosten; even ver naar het Westen verdwijnt zij weer. Deze kleinste zonneboog komen wij ook afzonderlijk nog als zinnebeeld tegen; wij komen er nog op terug.
Dagelijks gaat de zon nu iets meer oostelijk op en iets meer westelijk onder. Men kan dit voorstellen als in de af-

beelding weergegeven. Denkt men zich de verbinding onder den einder er bij, dan krijgt men dus een aaneengesloten baan, die een spiraal vormt.

Men kan dus den loop der zon van midwinter naar midzomer voorstellen door een spiraal, die men van binnen naar buiten trekt: eerst de kleinste windingen en tenslotte de grootste. Met midzomer treedt echter de omkeer in: de baan gaat nu in omgekeerde richting, de windingen worden kleiner. Feitelijk moet men dus den loop der zon door het jaar voorstellen door twee spiralen: een, die van binnen naar buiten gaat en een die van buiten naar binnen gaat. Als men deze spiralen nu aan elkaar verbindt, heeft men den zonneloop door het jaar nauwkeurig weergegeven. Wij vinden deze spiralen dan ook telkens als versiering aangebracht. Uit den Germaanschen tijd kennen wij armringen, die dezen spiraalvorm hebben. Ook heden kunnen we nog overal zonnespiralen zien, gelijk de afbeeldingen aantoonen.

Boerderij onder Oudenrijn.

WOLVENJACHTEN

Uit de Gemeenelandsrekeningen der Baronie IJsselstein

Indertijd is in dit blad de voorgevel van een huis in Oudewater — waarin een gevelsteen van 1633 met de afbeelding van een wolfsangel — afgebeeld. Naar aanleiding van die afbeelding deelt een lezer hieronder eenige uitgaafposten mede uit oude archiefbescheiden van het stadje IJsselstein, dat in de onmiddellijke nabijheid van Oudewater is gelegen; of liever, het zoogenaamde gemeeneland van IJsselstein strekte zich uit tot aan de tegenwoordige Zuid-Hollandsche grens en dus tot vlak bij Oudewater.
Uit de medegedeelde gegevens — die van iets ouderen datum dan de gevelsteen zijn — blijkt duidelijk, dat er meermalen in die streek wolvenjachten noodig waren. Om de uittreksels uit de oude acten duidelijker te verstaan, volgen hier eenige korte toelichtingen.
De stad IJsselstein had een burgemeester, die de stadsinkomsten en -uitgaven beheerde; hetzelfde deed een burgemeester voor het gemeeneland, d.w.z. de rest der baronie, waarin de gehuchten Eiteren, Achthoven en de Achtersloot gelegen waren, benevens de dorpen Benschop en Noord-Polsbroek. Het boekjaar voor beide heeren liep van Sint Maarten tot Maartensavond van het volgende jaar. De oudste uittreksels hebben we gegeven in de oorspronkelijke spelling.
Rondom IJsselstein waren toen, en zijn nóg, vele lage landen, begroeid met griendhout (waarvan hoepels voor vaten gemaakt worden); deze plaatsen zijn uitstekende schuilplaatsen voor wolven.
De personen, die toentertijd het eerst in aanmerking kwamen voor de jacht op deze dieren, waren de schutters, d.w.z. de toenmalige daartoe geschikte mannen tusschen 20 en 60 jaar; deze leeftijdsgrenzen blijken uit de nog aanwezige schuttersrollen.
De scherpschutters werden blijkbaar op enkele plaatsen opgesteld, waarheen dan de rest van het gilde de ondieren opjoeg. De jagers en drijvers werden onthaald op de drank, die toenmaals bij elke gelegenheid geschonken werd: het bier; koffie en thee kwamen eerst omstreeks 1700 in gebruik. Van dit bier was men impost (belasting) verschuldigd aan den pachter van den bieraccijns. In 1592 was dat Jan Adriaansz, de kameraar (penningmeester) van den polder het Broek.
De baronie vormde een zelfstandig staatje, evenals het graafschap Buren en de baronie van Breda. Over al deze staatjes, die niet tot de Unie der Zeven Provinciën behoorden, was na 1552 Prins Willem van Oranje de heer. Na zijn dood werd dat zijn oudste zoon Filips Willem, maar die zat in Spanje gevangen en daarom voerde zijne zuster het beheer, eerst alleen, maar na haar huwelijk in 1596 met haren man, den krijgsoverste graaf van Hohenlo (gestorven 1606). Hij is „Zijne Genade", van wien de post van 1601 spreekt.

11 Nov. 1589—10 Nov. 1590.

> Item op den XVI Meij betaelt Fonck Aertsz, weert aen den Uytwech, 2 gl. 2 st., als die borgers op denselven dach den wolff joughen, tzijnen huyse verteert.
> Item op den XI Juny Jan van Muyen gerembourseert 4 gl. alsmen die wolff jouch in de grienden, die tot Foncken verdroncken zijn aen den Uytwech.
> Item betaelt Lenart de Snijder, van in den Achtersloot te loopen, om den wolff te jagen op den XVI Mey .... 4 st.
> Insgelijckx Gerrit Aert Jacopsz omme in Benschop te loopen om dzelve saecke .... 4 st.

11 Novemb. 1591—10 Nov. 1592.

> Item tenselven daeghe (als de voorgaande post van 9 April 1592) als een wolff gejaecht werde, van vier halff vaten bier op vier plaetsen te brengen, omme bij de jaegers te drincken, betaelt de knechts van Jacob Willemsz (een brouwer) van dragen .... 2 st.
> Item betaelt Hermen Petersz van Westrheenen, van zeeckere boodeloonen, bij hem verdient als men den wolff zoude jaeghen .... 1 gl. 10 st.
> Jan Adriaensz, camelaer van 't Brouck, gecort 10 st. voor een ton biers impost, (die de lui van den Achtersloot hebben gedronken) als men den wolff hadde gejaecht .... 10 st.
> Betaald Jacob Willemsz van Brevelt, brouwer, van twee tonnen bier, door hem geleverd, als de wolvenjacht geschied was .... 5 gl.
> Item Cornelis Frerixsz, brouwer .... 10 gl. van twee tonnen bier, geleverd in den Achtersloot en aan den IJseldijk, als de voorzeide wolvenjacht geschied was.

11 Nov. 1600—10 Nov. 1601.

> Betaald Cornelis Frerixsz (v. d. Hoeve, brouwer) 10 st., omdat hij te kort kwam aan de 5 halve vaten bier, die Zijne Genade de schutterij op de wolvenjacht geschonken had, en voor het dragen dier vaten 2 st. 4 d. .... 12 st. 4 d.

De Galgenberg bij Amersfoort.

„Heilige Lijnen"

Op den vrij hoogen Utrechtschen heuvelrug, ten Noorden van het dorp Doorn staat ongeveer op de kam een ijzeren gevaarte, dat den eigenaardigen naam IJzeren Kaap draagt. Vlak bij dezen uitzichttoren, van welks platform men in alle richtingen een onbelemmerd uitzicht kan genieten, ligt een klein rond heuveltje, ongeveer 1 M. hoog en niet meer dan 4 à 5 M. middellijn. Het doet nu dienst als voetstuk voor een er op geplaatste bank en er voeren twee steil hellende voetpaden tegen op.
Zoo logisch als ons de bouw van den toren daar voorkomt, zoo onlogisch schijnt het opwerpen daar op die plek van dat kleine ronde heuveltje. Immers een uitzichttoren plaatst men als regel op een hoog punt en daarvoor is dit punt zeker niet slecht gekozen. Toch heeft men met het opwerpen van het kleine ronde heuveltje precies hetzelfde doel beoogd, n.l. in alle richtingen vrij uitzicht te krijgen. Het verschil is alleen maar, dat de ijzeren toren eeuwen jonger is dan het heuveltje en dat voorheen op de heuvelrug slechts heide groeide.
Misschien heeft op het heuveltje een kleine houten toren gestaan. Het nabij gelegen dorp heet Doorn en men heeft wel verband vermoed tusschen „toren" en plaatsnamen op „doorn" — maar dit is onzeker. Heel hoog kan zulk een toren echter niet zijn geweest in verband met de geringe afmetingen van het heuveltje. Neen, dan was er meer ruimte op den Galgenberg op den Amersfoortschen berg. Daar is de oppervlakte groot genoeg om een houten toren van vrij groote hoogte te hebben kunnen dragen.
De beide hierboven genoemde punten — de heuvel bij Doorn en de Galgenberg bij Amersfoort — hebben nu de eigenaardigheid, dat ze ten opzichte van elkander zuiver op een lijn N.-Z. liggen.
Ze behooren daardoor tot de oudste thans nog waarneembare sporen van de beschaving van het ver verleden. En we staan versteld over de juistheid, waarmee onze voorouders zich wisten te orienteeren en lijnen van punt tot punt wisten uit te zetten over enorme afstanden, zonder daarbij belangrijk van de zuivere richting af te wijken.

De Germanen bewoonden een uitgestrekt gebied, dat zich ongeveer uitstrekte van de Noordzee tot de Oder en van de Oostzee tot de Alpen. Ze vormden een zeer belangrijk aantal groote en kleine stammen, die te zamen geen volk vormden, in den zin, zooals we dat woord thans verstaan, maar toch zeer wel zich hun gemeenschappelijke afstamming bewust waren.
De verschillende stammen onderhielden betrekkingen met elkaar; zij hadden vaak bondgenootschappen. Ook in hun godsdienst hadden zij veel met elkaar gemeen. Wat hen verbond was naast hun zelfde afkomst hun gemeenschappelijke wereldbeschouwing, waarin de jaarfeesten hoogtepunten van godsdienstig leven vormden. Punten als het Noorden en het Zuiden, Oosten en Westen, de plaatsen waar aan den gezichtseinder de zon op- en onderging op den langsten en kortsten dag, speelden daarin een groote rol. In het artikel over de Externsteine in Lippe in no. 8 van De Wolfsangel gaven wij daarvan reeds een voorbeeld. In dat zelfde nummer zagen wij in de vereeniging van tal van stammen tegen de binnendringende Romeinen een voorbeeld van de samenwerking en het saamhoorigheidsgevoel der Germaansche stammen.
Naast de religieuse behoefte aan het vastleggen van bepaalde richtingen in het landschap en het plaatsen van belangrijke middelpunten van gemeenschapsleven op de hoofdlijnen bestond de militaire behoefte om berichten door te kunnen geven. Beide hebben kunnen samengaan; gezien de hemelrichtingen, waarin de „heilige" lijnen in het landschap zijn vastgelegd, moet echter de godsdienstige gedachte voorop hebben gestaan. Men kan dan het stelsel van lijnen, dat bestond, ook voor militaire doeleinden hebben benut.
Die lijnen werden van afstand tot afstand op zich daartoe eigenende punten in het terrein vastgelegd, veelal door het aanleggen van kleine ronde heuveltjes, waarop zoo noodig een (houten) toren kon worden geplaatst. Van die heuveltjes had men een ruim uitzicht en kon men met behulp van in de nabijheid geplaatste bakens de richting vinden, waar aan den horizon de volgende heuvel of toren moest worden gezocht. Op die manier kan van punt tot punt gezichtsverband verkregen worden over enorme afstanden en kunnen signalen met groote snelheid worden waargenomen en doorgegeven.
De Germaansche aanvoerder Herman, die in het Teutoburgerwoud twee Romeinsche legioenen vernietigde, heeft zonder twijfel van zulke verbindingslijnen gebruik gemaakt en kon daardoor de strategische omvatting tot stand brengen, die den Romeinen noodlottig werd. Ook de Bataafsche aanvoerder met den Latijnschen naam, Claudius Civilis, zal bij de voorbereiding van zijn actie wellicht op soortgelijke wijze 'n „verbindingsdienst" hebben georganiseerd. Merkwaardig is, dat voor de Romeinen dit alles onbekend is gebleven. Noch Caesar, noch Tacitus, noch zelfs de zoo uitvoerige en nauwkeurige berichten van Plinius vermelden iets van dit toch ook voor hun legers belangrijke verbindingssysteem.
Voor de priesters der Christelijke kerk bleef het bestaan der heilige lijnen niet geheel verborgen. Het eenige, dat de laatsten echter opmerkten was, dat de heuveltjes tot den ouden eeredienst in eenig verband stonden. Dat was voor hen slechts een reden de plekken te kerstenen door er kapellen of kerken te bouwen en — voorzoover ze zich daartoe niet leenden — ze aan de geloovigen voor te stellen als plaatsen, waar de duivel huisde en die men goed deed te mijden.
De invoering van het Christendom is niet plotseling gegaan; er is zelfs gegronde reden aan te nemen, dat er in de weinig toegankelijke streken als b.v. het Friesche kustgebied omstreeks 5 eeuwen noodig zijn geweest, alvorens de laatste resten van den ouden eeredienst waren verdwenen. Gedurende geruimen tijd moesten dus de verkondigers van het nieuwe geloof om het zoo eens uit te drukken, propaganda voeren tegen de oude heidensche gebruiken, waaraan de bevolking was gehecht. En daarbij heeft de geestelijkheid water in den wijn moeten doen, zoodat ze ten slotte al blij was, wanneer het stoken van de Paaschvuren niet meer op de van ouds daartoe bestemde plaatsen gebeurde. Maar de waarnemingspunten op de heilige lijnen bleven in vele gevallen in de toen daaraan gegeven namen de herinnering aan de kerstening of sataniseering dezer plaatsen bewaren. En daardoor zijn die namen thans nog voor ons een aanwijzing, waar we deze belangwekkende verbindingslijnen kunnen vinden.
Om thans de orienteeringspunten in de heilige lijnen terug te vinden, kunnen we van verschillende aanwijzingen gebruik maken.

In het terrein zijn de punten dikwijls te herkennen aan een klein rond, kunstmatig gevormd heuveltje, waarop of waarbij (in streken waarin deze voorkomen) dikwijls een of meer zwerfblokken liggen. Soms zijn op deze zich daartoe zoo goed eigenende heuveltjes moderne uitzichttorens geplaatst; ook zijn ze dikwijls benut voor den bouw van molens.
Daarnaast wijst de naam van het punt ons dikwijls den weg. Allereerst de uit de oudheid overgeleverde namen, waarin de heiligheid van de plek tot uiting komt, waartoe men kan rekenen namen als Hillegom en Heilo en verder wellicht namen, die een herinnering schijnen te bewaren aan den toren, die ter plaatse vroeger aanwezig was: Toornwerd, Doornspijk, Doorn, Thorn, Apeldoorn, Hellendoorn.
Na de invoering van het Christendom werden de oude goden voorgesteld als gestalten, waarin de duivel zich vertoonde: daaraan ontleenen terreindeelen, aangeduid als Heidensberg, Duivelshoogte, Satansdal en de ontelbare galgenbergen hun namen. Want in de Middeleeuwen bracht men den misdadiger liefst ter dood op een plek waar de duivel heette te verschijnen; deze kon zich dan onmiddellijk van de ziel van den veroordeelde meester maken. Waar men de plekken van den ouden eeredienst heeft gekerstend, door er kerken of kapellen te stichten, zijn die kerken — dan dikwijls iets buiten het dorp staande — en (wanneer ze bewaard bleven) — die kapellen of afgelegen plekken vaak met goed gevolg als aanwijzing bruikbaar. Ook de reeds lang verdwenen kapellen leven vaak nog voort in namen van dorpen, gehuchten en zelfs thans onbewoond terrein.
In dit nummer van de Wolfsangel worden thans een paar vermoedelijke „heilige" lijnen aangegeven en voorloopig beschreven. Het is de bedoeling daarmee in de volgende nummers voort te gaan, waarbij wij hopen op ruime medewerking van de lezers.
Het spreekt wel van zelf, dat men zich op dit gebied zeer moet hoeden voor haastige gevolgtrekkingen; nauwkeurige kennis van alle omstandigheden en van de gesteldheid van het terrein is hier noodig. Ook dient rekening gehouden te worden met de vele eeuwen, die sedert de vastlegging dezer lijnen in het landschap zijn verloopen, waardoor b.v. de zon thans op den langsten en kortsten dag niet terzelfder plaatse boven den einder komt als eeuwen geleden. Juist echter voor onderzoekingen als deze is de samenwerking van velen, die elk een deel van het landschap goed kennen, van groote waarde.
Op den duur zullen we daardoor misschien in staat zijn het geheele rechthoekennet dezer oude verbindingslijnen op de kaart van ons land aan te brengen, waarmee we weer een tip van de sluier zullen hebben opgelicht, waardoor zoo lang een groot deel der oudste geschiedenis van ons land en volk voor ons verborgen is gebleven.

Opsporing van Heilige Lijnen

Ieder lezer, die in het onderwerp belang stelt, kan aan deze opsporing meewerken. Achtereenvolgens zullen n.l. in deze bijdragen vermoedelijke „heilige lijnen" in alle deelen van ons land worden beschreven. De schrijver houdt zich aanbevolen voor alle mededeelingen over de plaatselijke gesteldheid der orienteeringspunten en onmiddellijke omgeving, voor verhalen en sagen, welke over die plekken nog onder het volk voortleven, voor namen van ter plaatse of nabijgelegen perceelen land of andere terreindeelen, die op voor-historischen oorsprong wijzen. Maar ook de punten, waar de lijnen langs loopen en waarvan sommige een naam dragen, die op hooge oudheid of hooge ligging wijst, verdienen onze belangstelling. Overigens zij verwezen naar het artikel in dit no. over de heilige lijnen. In het vervolg zullen wij bij de bespreking der lijnen verschillende vragen, die zich opwerpen, aangeven.

Eerste lijn.
N.Z.-lijn over de Leidsche Burcht. (In Duitschland is de orienteering van verschillende voorhistorische burchten onomstootelijk vastgesteld).
Ook de Leidsche burcht is een overoud monument, veel ouder dan de muren, die hem nu omsluiten. Zonder twijfel is de hoogte, waarop hij is gebouwd, door menschenhanden opgeworpen. Een geweldige arbeid.
Nu de bouw van de burchtplaats zich dus in het grijs verleden verliest, mogen we verwachten, dat de burcht met andere plekken, die misschien weer met den ouden eeredienst in verband stonden, georienteerd ligt.
Beschouwen we de N.Z.-lijn, dan valt aanstonds als merkwaardigheid op, dat de Leidsche Burcht en de Kerk van Hillegersberg nagenoeg op denzelfden meridiaan liggen. Wat is Hillegersberg? Een zandhoogte in het lage land? Hoe is de bodemgesteldheid speciaal in de omgeving van de Kerk? Zijn de huizen daar onderheid of is juist op dat punt heien overbodig?
Ook ten Noorden van Leiden vinden we opvallende punten op de lijn; in elk geval volgens de stafkaart 1 : 50.000. Daar ligt b.v. ruim 50 K.M. recht ten noorden van de burcht de Klinkenberg, die een merkwaardige, reeds zeer lang bewoonde plek schijnt te zijn, want de polder ter plaatse is er naar genoemd. Het is een klein cirkelvormig terrein aan het eind van een daar doodloopende landweg. Er staan een zevental huizen. Wie van de lezers kent den Klinkenberg?
Is het een hoog terrein; is de gesteldheid van den bodem anders dan die der omgeving?
Hier volgt thans de N.Z.-lijn, zooals deze voorloopig op de kaart is vast te stellen. De cijfers geven de tusschenliggende afstanden in K.M.:
Kerk Noordwijkerhout 6.25 — De Klinkenberg 5.25 — Burcht te Leiden 4.50 — Kerk Zoeterwoude 7.00 — Kerk Zoetermeer - Zegwaard 12.50 — Kerk Hillegersberg.
Van een O.W.-lijn over de Leidsche Burcht waren op de kaart geen sporen te vinden.

Anders staat het met de tweede hier te noemen lijn, n.l de O.W.-lijn over Hillegersberg.
Door het polderland zijn de afstanden tusschen de verschillende punten uit den aard der zaak groot: er ligt heel wat nieuw land tusschen. Maar toch geeft de stafkaart tusschen de in 't oog vallende punten hier en daar namen, die wellicht op een oude betrekking tot deze heilige lijn kunnen duiden.
Aanstonds valt op, dat Hillegersberg op dezelfde breedte ligt als de Grebbeberg. Deze afstand, meer dan 70 K.M. kon natuurlijk niet in eens worden overbrugd. Als er een orienteering is geweest, moeten er hulp-orienteeringsposten tusschen gelegen hebben. Deze W.O.-lijn zou derhalve voorloopig kunnen worden aangegeven als volgt:
Kerk Hillegersberg 32.50 — Hoogewaard bij of: Kerk te Ameide (a.d. Lek) 17.75 — Kerk Culemborg 25.25 — Grebbeberg.
De afstanden zijn groot; veel grooter dan die in de straks vermelde N.Z.-lijn. Maar we gaan door een landstreek, waarin de groote rivieren in den loop der eeuwen heel wat veranderd hebben. Intusschen zijn er, als gezegd, misschien nog sporen te vinden van tusschenstations. B.v. ligt op de lijn even N.W. van Schoonhoven een buurtschap Bovenberg. Geeft het terrein daar eenige aanwijzingen, b.v. in afwijkende grondsoort? Te Ameide ligt de oude Hervormde Kerk iets ten Noorden van de lijn. Maar practisch maakt dit geen verschil, omdat onze voorouders indertijd de lijnen uitbakenden van punt tot punt, waardoor de fouten nu eens links en dan weer rechts van de lijn werden gemaakt en daardoor elkander opheffen.
Tusschen Culemborg en de Grebbeberg valt even ten Z.O. van Rijswijk de Heuvelweg op. Ontleent deze weg zijn naam misschien aan een in de nabijheid liggende kleine ronde heuvel, of is daar ergens vroeger zoo'n heuvel geweest? Dan zou daar het hulporienteeringspunt in deze ruim 25 K.M. moeten worden gezocht.
Met de Grebbeberg zijn we in de omgeving gekomen van de heilige lijnen in het midden van ons land.

Hier volgt de derde lijn.
Galgenberg bij Amersfoort 11.25 - IJzeren Kaap bij Doorn.

Deze lijn is ook in het terrein vastgesteld. Bij gelegenheid komen wij terug op 't nabij deze lijn gelegen Oud-Leusden. Voorloopig zij nog slechts de aandacht gevestigd op de W.O.-lijn over de IJzeren Kaap. Deze is dan de vierde lijn.

Het beloop is als volgt: Kerk Montfoort 15.00 — Oud Wulven 14.50 — IJzeren Kaap 21.50 — Paasberg bij Ede 8.50 — Oud-Reemst 17.50 — Prins Willemsberg bij Dieren.
Schrijver houdt zich aanbevolen voor alle inlichtingen met betrekking tot de hier vermelde punten. Vooral Oud-Reemst is merkwaardig, omdat deze W.O.-lijn hier een N.Z.-lijn kruist.

Deze laatste, hier de vijfde lijn, komt van de Zuiderzee en kan als volgt worden aangegeven (waarbij de namen zeer opmerkelijk zijn): Kerk Doornspijk 7.00 — ronde heuvel in kampeerterrein Saxenheim (waarop de cantine is geplaatst) 12.00 — Wolfsheg (tusschen Doorngat en Duivelsdal) 5.50 — Heidensberg 9.75 — Pampelt 5.75 — Oud-Reemst.
Laten lezers van De Wolfsangel, die in de buurt dezer lijnen wonen, het terrein ter plaatse eens gaan verkennen. Door samenwerking vinden wij wellicht meer merkwaardige dingen.

Het Nederlandsche vers

Velen zijn er, door het schoolonderwijs, zoo aan gewend in het Nederlandsche vers naar het Romaansche „metrum" te zoeken (jambe, trochae enz.), dat de meening voorgoed schijnt postgevat te hebben, dat deze maten een wezenlijk verschijnsel vormen in ons vers.
Zij, die iets meer deskundig zijn, weten dat de „jambe" werd ingevoerd door Jan van der Noot en anderen. Dat dus aan de beweging, „het rhythme" van het Nederlandsche vers de Romaansche tucht werd opgelegd. Carel van Mander ging o.a. zoo ver, dat hij een gedicht van zijn leermeester Lucas d'Heere wijzigde en het, verrijkt met de Romaansche jambetucht, in zijn „Schilderboeck" opnam.
Vondel is dan de meester, die het Nederlandsche vers tot zijn grootste schoonheid brengt; Vondel, de beheerscher van alle maten! De vraag kan rijzen: Was er dan geen tucht, geen regelmaat, die de beweging van het oude Nederlandsche vers bond?
Die was er.
Het Nederlandsche vers is nog altijd van Germaanschen huize. Er bestaat een voortreffelijk klein boekje van den Hooggeleerde G. S. Overdiep (Beknopte Nederlandsche Versleer), waarin veel duidelijk gemaakt wordt. Overdiep haalt een gedicht uit een bundel van Gezelle aan, dat nog vele Germaansche eigenschappen vertoont, een z.g. „vuurdanslied".
Een gedeelte daaruit is:

„Vlìegende vlàmme
Vlèrke van 't zònnewiel
Vlìegende vlàmme
Vlùcht in den hòop."

Men merkt in de eerste plaats op, dat hier niet het Romaansche eindrijm, maar het Germaansche stafrijm werkt. De verzen zijn vooraan door rijm gebonden (Vl-), terwijl in twee verzen het stafrijm ook nog in het vers werkt.
Een andere Germaansche eigenschap is, dat elk vers twee klemtonen, twee heffingen telt. In de Middeleeuwen is het zoo geworden (er is hier geen ruimte om uitéén te zetten, hoe dat gekomen is), dat het verhalende, het epische vers, dat langer van adem is, rustiger en beheerschter van gang, vier klemtonen telt. Neem het begin van het gedicht „Beatrijs":

„Van dichten còmt mi clèine bàte,
Die lièden ràden mi dàt ict làte —"

Het lyrische, bewogen vers is korter en heeft twee hoofdheffingen, hoewel de twee bijheffingen licht te bespeuren zijn.

„Heer Hàlewijn zòng een lièdekijn —".

Men ziet: er is tucht. Maar er is nog meer: de tijdsduur n.l. tusschen de heffingen is gelijk. We kunnen dus zeggen dat een heffing vergezeld van b.v. vier dalingen (zwakker betoonde lettergrepen) in denzelfden tijd uitgesproken wordt als een heffing vergezeld van één daling. In die 5 lettergrepen treedt dus een versnelling op, gevolg van innerlijke bewogenheid. Het is dus duidelijk: er was een volkomen Germaansche tucht in het oude Nederlandsche vers, die verdrongen werd, kunstmatig vervangen, door de Romaansche wisseling van korte en lange lettergrepen. Dit hebben we te danken of te wijten aan onze Renaissance-dichters.
Is deze Germaansche tucht nu geheel verdwenen?
Neen. Behalve dat dichters, als b.v. Emants en Gorter in hun werken met Germaanschen inhoud als „Godenschemering" en „Mei" opzettelijk het stafrijm aanwendden, terwijl Gorter ook nog bewust het Romaansche metrum overboord gooide, leven de Germaansche kenmerken nog in het oude kinderlied, in het lied van de dezentijdsche volksdichters (R. de Clercq!). In de gedichten van Vondel en vele anderen is, ondanks het Romaansche metrum, het Germaansche kenmerk van de 4 heffingen gebleven. Het bloed kruipt, waar het niet gaan kan! Voortreffelijke dichters van onzen tijd hebben aangetoond, dat er een prachtig Nederlandsch vers mogelijk is, zonder Romaansch metrum: H. Gorter, H. Roland Holst enz. Jonge dichters als de Groninger de Vries, speuren weer naar het eigene in de volkstaal.
Zou het stafrijm nog een kans hebben? Er is meer neiging naar het klinkerrijm (assonance).
Ik geloof, dat men het Romaansche van ons vers kan afschuiven als een opgedroogd vernis en dat een jong dichter die zich Germaansch bewust is, evengoed Germaansch-Nederlandsche als Romeinsch-Nederlandsche verzen kan schrijven.

Hier volgen nog enkele voorbeelden ter verduidelijking:

Kinderliedje:

Olleke bòlleke rùbir òlleke
Olleke bòlleke knòl — (rust inplaats van 4e heffing).

Vondel: Kònstantijntje, 't zàlich kìjntje.
Emants: Schùldloos en schòon was onschèndbare Bàlder.
Gorter: Klaàr is de màan, klaàr is de mánestraal.
H. Roland Holst: Bìj de moèder begìnt de wèreld.
R. de Clercq: Leèft in de stèrkte, den gloèd en den glàns
Leèft in de schoònheid des lànds. (rust in plaats van 4e heffing).

Als voorbeeld van een oud-Germaansch vers geven wij tenslotte hier nog de volgende regels uit de „Voluspá", het gedicht van de schepping en den ondergang, en de nieuwe wereld die daarna komt, ontstaan in den bekeeringstijd:

Oortijd was het,
Toen Ymir huisde:
Niet was zand noch zee
Noch zoutgolven,
Niet aarde onder
Noch opwaarts hemel,
Gaping grondeloos,
Doch gras nergens.

(Opmerking: „oer" is een Teutonisme en de zuiver Nederlandsche vorm is „oor", zooals in oorzaak en andere woorden.
Behalve gelijke medeklinkers, zijn alle klinkers (dus zonder gelijken te zijn) als zoodanig reeds stafrijmend, zooals de O en de Y in de eerste twee regels.
Ymir is de oorreus.)